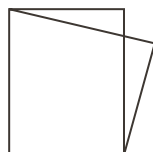

Praktiske tekster

- dokumentanalyse i studiet af pædagogisk praksis

Marta Padovan-
Özdemir, lektor,
Pædagoguddannelsen,
VIA University College

Pædagogisk praksis er fyldt med praktiske tekster, der regulerer, reflekterer, instruerer og dokumenterer, men ofte udgør de oversete artefakter i studiet af pædagogisk praksis. Denne artikel giver et forskningsmetodologisk bud på, hvordan poststrukturel dokumentanalyse kan bruge praktiske tekster til at problematisere selvfølgelige problematiseringer i pædagogisk praksis. Indledningsvis objektiviseres den pædagogiske problematisering af indvandrereleven som et socialt spørgsmål, hvorigennem den pædagogiske praksis tager form. Herefter gives der en karakteristik af praktiske tekster, og hvordan et tekstkorpus kan oparbejdes. Afslutningsvis udfoldes det, hvordan en ikke-evaluerende kritik af pædagogisk praksis kan oparbejdes gennem systematisk og ulydig analytisk eksperimenteren vha. æstetisk-effektive montager og (re)problematisering.

Pædagogisk praksis er fyldt med praktiske tekster, der regulerer, reflekterer, instruerer og dokumenterer (Prior 2003). Nogle af disse tekster er statsanktonerede juridiske dokumenter, andre fagfællebedømte forskningspublikationer eller populære håndbøger. Andre igen er tekster, som produceres og cirkuleres uden nogen særlig anerkendelse, men som udgør en essentiel del af den hverdagslige pædagogiske praksis; tekster som logbøger, tavleopslag, indberetninger, projektbeskrivelser, evalueringer osv. Fælles for alle disse tekster er, at de forsøger at skabe orden og mening i den virkelighed, som de beskriver eller reflekterer over (Duedahl 2007, s. 64-66). Sagt på en anden måde kan sådanne tekster forstås som tekstlige effekter af hverdagens praksis, hvor de både er artikuleret i relation til pædagogisk praksis og artikulerende for denne praksis (Smith 2006, s. 67).

Praktiske tekster kan siges at danne et tekstligt pædagogisk væv, fordi de som uforanderlige, læselige og kombinatoriske artefakter mobiliserer og spinder et væv af pædagogiske ideer, sandheder og teknologier

Alligevel er praktiske tekster - særligt de tekster, som ikke har politisk eller juridisk udsigelseskraft - lette at overse i studier af pædagogisk praksis.

I et forskningsmetodologisk perspektiv er det derfor interessant at spørge: Hvorfor og hvornår er praktiske tekster interessante og relevante at inddrage i studier af pædagogisk praksis? Hvilke dokumenter kan indsamles, sættes sammen og hvordan? Hvad kan disse tekster i og af praksis få udsagnskraft om? Med udgangspunkt i erfaringer fra mit historisk-sociologiske problematiseringsstudie af folkeskolens håndtering af indvandrereleven 1970-2013 (Padovan-Özdemir 2016) tager jeg i denne artikel fat om disse spørgsmål og udfolder én dokumentanalytisk strategi. Således har jeg ikke ambition om at udvikle og præsentere en altomfattende dokumentanalytisk metodologi, men snarere

fremlægge konkrete erfaringer med at udvikle en metodisk fremgangsmåde og analysestrategi, der tager deres udgangspunkt i et teoretisk informeret, men ikke determineret, forskningsspørgsmål og objektkonstruktion.

Indledningsvis objektiviserer jeg den pædagogiske opmærksomhed, som rettes mod indvandrereleven som et socialt spørgsmål, hvorigennem den pædagogiske praksis tager form. Med reference til denne tilblivelsesproces argumenterer jeg for relevansen af at arbejde med praktiske tekster. Herefter giver jeg et bud på en karakteristik af praktiske tekster, og hvordan de bliver praktiske i pædagogisk sammenhæng. Denne karakteristik leder mig frem til overvejelser over indsamling, udvælgelse og etablering af et tekstkorpus. Afslutningsvis udfolder jeg, hvordan et praktisk tekstkorpus kan underlægges en

ikke-evaluerende kritisk læsning gennem analytisk ulydig eksperimenteren med teksterne ved hjælp af æstetisk-effektive montager og (re)problematisering.

Objektkonstruktion: benævnelse, problem og løsning

Siden de første børn af ikke-vestlige gæstearbejdere trådte ind på skolens scene i starten af 1970'erne, har de tiltrukket sig særlig politisk, administrativ såvel som pædagogisk interesse. Hvor denne gruppe af børn i første omgang blev omtalt som "gæstearbejderbørn", blev gruppen snart omdøbt til "fremmedsprogede børn" som effekt af det tidlige pædagogiske fokus på deres manglende danskundskaber. Op gennem 1990'erne etablerede der sig et fagfelt omkring Dansk som Andetsprog, og i samspil med Undervisningsministeriets definitionsmagt blev den officielle målgruppebestemmelse "tosprogede

elever”, som forstås ved at have ”et andet modersmål end dansk, og som først ved kontakt med det omgivende samfund, eventuelt gennem skolens undervisning, lærer dansk” (Undervisningsministeriet 2016, § 1). Sideløbende har andre aktører budt ind med benævnelser som ”indvandrerelever”, ”etniske minoritets elever”, ”muslimske børn” o.a. Trods skiftende målgruppebetegnelser har det været sigende for den pædagogiske praksis, at der hele tiden er blevet refereret til den samme gruppe af ikke-vestlige elever qua deres (”nedarvede”) migrationshistorie (Padovan-Özdemir 2019, s. 94-97).

Ved strategisk at anvende betegnelsen ”indvandrerelev” forsøger jeg at minde læseren om netop denne skiftende og alligevel konstante benævnelsehistorie. Samtidig udgør den et godt eksempel på den interesse, der har udgjort genstanden for mit studie af folkeskolens håndtering af indvandrereleven. Denne benævnelsehistorie og dens praksis kan nemlig objektiviseres som et socialt spørgsmål, hvorigennem samfundet, skolen og lærerne forestiller sig de farefulde elementer, som potentielt kan virke disintegrerende på samfundslegemet, og afsøger i samme spørgsmål mulighederne for samfundets fortsatte og integrerede eksistens (Castel 2003, s. xviii-xxiii). Med hver benævnelse af indvandrereleven følger nemlig en implicit problemforståelse og forestillingen om dets pædagogiske løsning.

Ved at objektivise benævnelser af indvandrereleven som et socialt spørgsmål med iboende problem-løsningskomplekser bliver det tydeligt, hvordan man i et poststrukturelt videnskabsteoretisk perspektiv ikke kan tage sin forskningsgenstand for givet, men må undersøge

dens tilblivelsesproces (Bacchi 2012). Således er der tale om et problematiseringsstudie, hvor man undersøger og problematiserer den måde, hvorved subjektet i en given problemkonstruktion bliver til og bliver håndteret. Der er altså tale om problematisering i dobbelt forstand: dels som en historisk proces – og praksis – hvorigennem den pædagogiske praksis’ objekter bliver til, dels som en analytisk strategi, der undersøger, hvordan et socialt spørgsmål bliver stillet og besvaret. I en af sine Collège de France-forelæsninger i slutningen af 1970’erne opfordrede Michel Foucault (2008, s. 3) til, at vi analysestrategisk lader, som om vores forskningsgenstand ikke eksisterer, mhp. at åbne op for en undersøgelse af den *praksis*, der skaber det ”noget”, der efter sigende skulle eksistere – i nærværende studie indvandrereleven.

At problematisere det sociale spørgsmål, der konstituerer indvandrereleven, handler på denne måde om at optrevle de tråde af forestillinger om det integrerede samfundslegeme samt pædagogiske sandheder og interventioner, der fletter sig sammen i tilblivelsen og benævnelsen af indvandrereleven. I forlængelse heraf kan pædagogisk praksis forstås som måder at tænke og handle på, der gør pædagogisk praksis magtfuld og produktiv, dog uden at denne praksis nødvendigvis er udtryk for en bestemt konsulent, lærer eller forskers vilje (Padovan-Özdemir 2016, s. 89-90). Den pædagogiske praksis’ magtfulde produktivitet er snarere at forstå som effekten af en række forskellige og spredte sandhedsudsagn, handlinger og formålsbekendelser, der tilsammen sætter rammen for, hvordan det sociale spørgsmål vedr. indvandrereleven kan stilles og besvares; hvad der bliver (u)muligt at tænke, og

hvordan det bliver (u)muligt at handle (Foucault 1991). At det fx bliver mere legitimt at tænke indvandrereleven som et sprogligt problem, der kan løses med Dansk som Andetsprog-ekspertise – end at tænke indvandrerelevens udfordringer som effekten af institutionel racisme, der kræver strukturelle ændringer af folkeskolens modernistisk-imperialistisk godgørende praksisformer (Padovan-Özdemir 2016, s. 238-247; Padovan-Özdemir & Øland 2018).

Pædagogisk (kon)tekst

Ovenstående objektkonstruktion synes at lade sig meningsfuldt forfølge empirisk i netop praktiske tekster i kraft af deres formålsbestemmende og problem-løsende kvalitet og karakter – og dermed som steder, hvor man kan studere pædagogisk praksis, der formes af og tager form i respons på et socialt spørgsmål. Praktiske tekster skal i denne sammenhæng altså forstås som den pædagogiske praksis’ historiske levn, der bærer vidne til de spørgsmål og svar, problemer og løsninger, som har artikuleret og været artikulerende for folkeskolens håndtering af indvandrerelever det sidste halve århundrede.

Helt konkret kan man tale om et praktisk tekstligt væv (Selander 1984), der beskriver og instruerer pædagogisk praksis gennem paragraffer, bekendtgørelser, vejledninger, projektbeskrivelser, evalueringsrapporter, undervisningsmaterialer, pædagogiske håndbøger og pamfletter. Og havde jeg gået endnu mere detaljeret til værks, ville jeg også kunne have inddraget de mange forskellige tekster, der hænger på lærerværelsets opslags-tavle (skemaer, pædagogisk-didaktiske modeller, gode råd, tjeklister osv.), eller tekster i form af undervisningsplaner,

indsatsbeskrivelser, underretninger osv., der bliver produceret i den pædagogiske hverdagspraksis. Da sidstnævnte række af praktiske tekster som oftest ikke bliver arkiveret for eftertiden, er de sværere at inddrage i et historisk studie, men nærliggende at inddrage i pædagogisk feltarbejde.

Kendetegnende for vævet af praktiske tekster er, at de tilsammen udgør konteksten for den pædagogiske praksis. Det gør de ved deres paratekstuelle funktion. Paratekster er de ofte oversete tekster, der rammesætter og giver andre (og vigtigere) tekster mening (Genette 1997). De fungerer som åbninger eller broer til andre tekster. Fx er forordet eller lærervejledningen til et undervisningsmateriale en paratekst, idet den promoverer, forklarer, legitimerer og kommenterer den ”vigtigere” tekst, undervisningsmaterialet. En vejledning til en fagbekendtgørelse kan ligeledes forstås som en paratekst, da vejledningen angiver en ramme for fortolkning af bekendtgørelsen. I tillæg til denne forståelse af paratekster vil jeg argumentere for, at det kan være interessant at tale om pædagogiske håndbøger, inspirations- og aktivitetsmaterialer eller projektbeskrivelser som paratekster, idet sådanne tekster refererer til og dermed aktiverer andre praktiske tekster.

Fra et poststrukturelt historisk-sociologisk perspektiv forstår jeg dette væv af praktiske tekster blive til qua deres intertekstuelle referencer og deres pædagogiske meddelagtighed. Praktiske tekster kan med andre ord siges at danne et tekstligt pædagogisk væv, fordi de som uforanderlige, læselige og kombinatoriske artefakter mobiliserer og spinder et væv af pædagogiske ideer,

sandheder og teknologier (Riles 2006b, s. 13), der som tidligere nævnt har en produktiv kraft i og for den pædagogiske praksis.

Et paratekstligt eksempel

”Materialet *Ræven med perlehalen* består af en letlæsningsbog, et lydband og en lærerens bog med kopisider. Det samlede materiale kan bruges i skolernes undervisning af tosprogede elever i dansk som andetsprog. Det kan være i modtagelsesklasser, i holdundervisning eller støtteundervisning i klassen. Mange af aktiviteterne vil med fordel kunne bruges til alle elever i klasser med både danske og tosprogede elever. En del af de sprogsvage danske elever vil kunne drage fordel af materialets sprogpædagogiske tilgang til læsning med indholdsforståelse. Selve fortællingen *Ræven med perlehalen* kan bruges alene som en almindelig læselet-bog. Den vil også kunne bruges i interkulturelle undervisningsforløb i danske klasser, hvor tosprogede elevers kulturbaggrund skal inddrages. I sin faglige holdning til arbejdet med tosprogede elever ligger materialet i umiddelbar forlængelse af indskolingsmaterialet *Her er jeg. Melek og Muhammed lærer dansk*” (Engel & Hegnby 1997, s. 5, kursiveringer i originaltekst).

Ovenstående forord til *Lærerens bog* i undervisningsmaterialet *Ræven med perlehalen* illustrerer med al tydelighed, hvordan en paratekst rammesætter og guider læseren og brugeren af det øvrige materiale: Det angiver, hvor, med hvem og hvordan materialet kan bruges,

og refererer dermed implicit til den pædagogiske praksis vedr. organisering af undervisningen af ”tosprogede elever” samt deres kategoriale relation til ”sprogsvage danske elever” eller ”danske elever”. Lige så vigtigt tråder det sig ind i ”faglige holdninger” i andre praktiske tekster. Med dette eksempel viser jeg altså, hvordan praktiske tekster – forstået som paratekster – er empirisk meningsfulde at læse i et problematiseringsstudie, hvor det undersøges, hvordan ”noget” (indvandrereleven) bliver til i pædagogisk forstand; problematiseret og håndteret. Samtidig viser eksemplet også, hvordan intertekstuelle referencer praktisk-metodisk gør det muligt at opbygge et tekstkorpus, der netop danner empirisk grundlag for at tale om et pædagogisk tekstligt væv.

At opbygge et tekstkorpus

Opbygningen af mit problematiseringsstudies samlede tekstkorpus faldt i tre dele, hvor den ene del bestod af ni kommissionsrapporter vedr. indvandrere i Danmark (1971-2009) samt nu afdøde professor i Dansk som Andetsprog Jørgen Gimbels forskningsarkiv indeholdende projektbeskrivelser, rapporter, pædagogiske vejledninger og deslige (i alt 161 selvstændige tekster/publikationer). Den anden del bestod dels af årsberetninger fra Danmarks Lærershøjskole (1970-1994), dels alle numre af fagtidsskrifterne *FUFE/LUFFE/LUFE/UFE-nyt* (1980-2006), *Sprog & Integration* (2002-2010) samt *Det flyvende tæppe* (1996-2013). Den tredje og sidste del bestod af pædagogiske vejledninger, lærerbøger, manualer, idékataloger og handleanvisende pamfletter (i alt 160 publikationer), hvoraf undervisningsmaterialet *Ræven med perlehalen* var én. Fælles for alle disse tekster er, at de

er praktiske, har indvandrereleven som genstand for deres opmærksomhed og tilsammen tegner det pædagogiske fagfelt, der har etableret sig omkring indvandrereleven.

Dette tekstkorpus er ikke blevet oparbejdet på traditionel historisk vis, hvor jeg kunne gå til et etableret arkiv og der grave ovennævnte tekster frem. Først og fremmest fordi et sådan arkiv eller samling ikke eksisterer.¹ Jeg gik derfor mere etnografisk til værks forstået på den måde, at jeg oparbejdede en historisk-sociologisk fornemmelse for det praksisfelt, mit forskningsobjekt og jeg selv som pædagogik-forsker var placeret i (Riles 2006a). Det gjorde jeg bl.a. ved at opsøge forskere, konsulenter og lærere, som kunne fortælle mig om dette faglige praksisfelt set fra deres perspektiv. Endvidere bad jeg alle om at henvise mig til tekster og publikationer, som de fandt relevante for praksisfeltet (Lynggaard 2010, s. 141). Disse uformelle samtaler gav mig en fornemmelse for den pædagogiske produktion og cirkulation af praktiske tekster, hvor afsendere og forfattere kunne være ministerier, kommunale forvaltninger, ngo'er, forskere, konsulenter, journalister og folkeskolelærere. Herudover fik jeg også ofte adgang til de opsøgte personers private arkiver. Disse samtaler og tentative tekstlæsninger gav mig også en fornemmelse af, at der herskede en udtalt fagprofessionel/forskningsmæssig "alliance" med indvandrereleven og opfattelse af at arbejde i den gode sags tjeneste.² Denne fornemmelse har været drivende for min analysestrategiske ambition om at gøre det velkendte fremmed, hvilket jeg uddyber nedenfor.

Denne tillempede etnografiske tilgang til dokumentanalyse har jeg kaldt for informeret serendipitet (Padovan-Özdemir 2016, s. 95-96) og kombineret den med den mere velkendte sneboldsmetode (Lynggaard 2010). Informeret serendipitet er for mig en måde at benævne de heldige eller uheldige tilfældigheder, som ofte også er en del af en forskningspraksis. I mit tilfælde var det fx et tilfælde, at jeg fik adgang til Gimbels forskningsarkiv, men det var ikke mere tilfældigt, end at jeg netop informeret strategisk-etnografisk havde opsøgt to, i fagfeltet vedr. undervisning af indvandrerelever, etablerede forskere (Anne Holmen og Christian Horst), som viste sig at have arvet Gimbels arkiv. I det denne tekstsamling netop landede hos mig som en tilfældighed, gik der også lang tid, før jeg vidste, hvad jeg skulle gøre med den. Det var først efter længere tids arbejde med dels at konstruere mit forskningsobjekt, dels at få en mere indgående fornemmelse for praksisfeltet, at jeg på kvalificeret vis kunne arbejde med og supplere Gimbels arkiv.

Det var netop i det fortløbende arbejde med at kvalificere og supplere de i første omgang indsamlede tekster, at sneboldsmetoden blev en nyttig fremgangsmåde i etableringen af det samlede tekstkorpus. Sneboldsmetoden går i al sin enkelhed ud på at forfølge intertekstuelle referencer fra den ene tekst til den næste, hvilket giver god mening i et historisk-sociologisk studie, da disse referencer leder forskeren tilbage i tid (dvs. til ældre tekster) og samtidig kaster lys over de sociale og institutionelle tråde (relationer og aktører), som det pædagogiske væv også spindes af.

Min brug af sneboldsmetoden indbefattede også mere implicite intertekstuelle referencer i form af temaer, udsagn eller begreber (Villadsen 2006, s. 101), som jeg forfulgte i min etnografiske søgen efter relevante praktiske tekster. Denne tilgang betød også, at jeg kunne supplere min etnografiske dokumentindsamling med mere traditionelle systematiske bibliotekssøgninger, hvor jeg netop brugte de etnografisk identificerede temaer, udsagn og begreber som søgeord.

På denne måde er tekstkorpuset opbygget qua min historisk-sociologiske fornemmelse for praksisfeltets spændvidde og et metodisk krav om tekstuel mætning, som kan observeres ved tilsynecomsten af de intertekstuelle referencers cirkularitet (Villadsen 2006, s. 100). Jeg kunne således slutte min dokumentindsamling i det øjeblik, mit tekstkorpus blev selvrefererende.

Selvom afsenderne/forfatterne af de indsamlede praktiske tekster har forskellig placering og position i praksisfeltet i sociologisk forstand, så har det været min analytiske strategi ikke at tilskrive nogen dokumenter eller deres afsendere en privilegeret plads i det samlede tekstkorpus. Jeg har med andre ord ikke haft til hensigt at etablere et teksthierarki, hvor et givent dokument tilskrives størst (juridisk-politisk) autoritet eller indflydelse enten qua dets afsenders sociale/institutionelle position i praksisfeltet eller qua flest intertekstuelle referencer til netop dette dokument (Lynggaard 2010, s. 142). Derfor har det heller ikke været relevant at anvende modernistiske evalueringskriterier som autenticitet,

troværdighed og repræsentativitet (Scott 1990, s. 19-27) mhp. at vurdere de enkelte teksters autoritet eller sandhedsværdi.

Til gengæld har jeg fastholdt referencemarkeringer af alle tekster, for at andre har mulighed for at lave alternative læsninger af materialet.

Analytisk montagearbejde

Nivelleringen og den delvise usynliggørelse af tekst-subjekternes analytiske forklaringskraft har betydet, at jeg ikke har analyseret de enkelte tekster og deres forfattere som positioner, der kæmper i et pædagogisk praksisfelt. Denne non-antropologiske analysestrategi har været befordrende for ambitionen om at fremmedgøre det velkendte forstået som positionerne, alliancerne og sympatierne i praksis/forskningsfeltet.

Følgelig har jeg arbejdet med mit tekstkorpus som et non-hierarkisk og horisontalt væv af praksistekster, der tilsammen udgør en pædagogisk kraft og magtfuld effekt. Væv-metaforen illustrerer, hvordan kombinationen af de forskellige tekster qua deres intertekstuelle tråde samt de mønstre, der danner sig ved min analytiske klipning og sammensætning, tilsammen frembringer nye perspektiver på, hvordan sandheder, teknologier og pædagogiske formål har skabt indvandrereleven som genstand for pædagogisk opmærksomhed og intervention. Perspektiver og effekter, som ikke nødvendigvis stemmer overens med tekst-subjekternes selvforståelse og vilje-udtryk.

På et praktisk plan har dette analytiske montagearbejde udfoldet sig i tre faser. I den første fase udarbejdede jeg "tætte beskrivelser" af hver enkelt tekst. Disse beskrivelser blev til som svar på problematiseringsstudiets grundlæggende spørgsmål om, hvordan problemet defineres, løses og med hvilket formål (Padovan-Özdemir 2016, s. 100-102). Svarene (inkl. citater) blev indsat i et fortløbende skema med den ældste tekst først. Således lagde materialet sig til rette for en traditionel lineær historisk analyse af brud og kontinuitet over tid, men dette var ikke hensigten med mit poststrukturelt og anti-modernistisk orienterede forskningsærinde, som implicerede at frigøre historie-skrivningen fra det antropologiske subjekt og en lineær-progressiv udviklingstænkning.

Derfor fulgte anden fase op med en øvelse udi at identificere enslydende forekomster af sandheder, teknologier og formål på tværs af tekster og tid, samle disse forekomster i klynger, for til sidst at identificere et mønster ud af relationerne mellem forekomsterne i en klynge. Fx observerede jeg, hvordan "sprog" gik igen som en måde at gøre indvandrereleven forståelig og synlig for læreren.

Ved at se nærmere på klyngen af "sprog"-forekomster trådte et mønster frem: "Sprog" – dvs. at have dansk som sit andetsprog – optrådte i en relation mellem at være et livsvilkår og en livstidsdom; med den effekt at "sprog" kunne registrere såvel som afregistrere indvandrereleven som fx fremmedsproget eller tosproget med dertilhørende – eller ophørende – pædagogiske interventioner og sanktioner, såvel som give indvandrereleven en livslang sproglig "forvaringsdom".

Mit systematiske arbejde med gentagelser i tekst-materialet sikrede, at den intensitet, hvormed noget ved første gennemlæsning var trådt frem, kunne rides af (MacLure 2013, s. 662). Praktiske tekster – som alle andre tekster – er nemlig grundlæggende sat i verden for at forføre deres læsere. Derfor bestod den tredje fase af en analytisk ulydig eksperimenterende genlæsning af tekstmaterialet, som det nu fremstod i klynger af gentagelser. Min analytiske ulydighed udfoldede sig ved ikke at tage teksternes singulære og forførende problemer og løsninger for pålydende, men oparbejde æstetisk-effektive montager af tekst-materialet, som kunne fremvise tilblivelsen af indvandrereleven som objekt for pædagogisk praksis.

"I det øjeblik eleven ikke mere har sproglige vanskeligheder, må han/hun betragtes som værende "afmeldt" som fremmedsproget elev".

(Odde, E. (1974). *Fremmedsprogede elever i danske skoler*. Lærereforeningernes Materialeudvalg)

"De tosprogede elever vil altid have behov for en ekstra gennemgang af en teksts ordforråd. Den tosprogede dimension vil altid følge dem".

(Helle Toft Nielsen, i: Friis Eriksen, M., & Miller, T. (2008). *Evaluering og test i dansk som andetsprog* (1. udgave). Frederikshavn, Dafolo, s. 57)

Det æstetisk-effektive ved disse montager består ikke i deres overbevisende skønhed, men udtrykker snarere det metodisk-analytiske arbejde, der går forud for og ligger indlejret i mine analytiske åbninger. Ifølge Jan Goldstein (1984) indebærer dette at sætte umiddelbart naturlige fænomener i relation til konkrete praksisser, som har medvirket til skabelsen af disse fænomener – og hertil at forstå disse praksisser i et væv af andre tilgrænsende praksisser.

”This method produces strange pictures, where relations replace objects. Certainly these are very much pictures of the world we are familiar with [...] only it has been provided with a violent affectivity: it seems to issue from an earth-quake” (Goldstein 1984, s. 171, hvor der citeres fra Paul Veyne 1979).

Således må æstetisk effektivitet forstås som udtryk for min aftapning af en poststrukturel videnskabelstradition, der har som sit ærinde at gøre det velkendte fremmed (Goldstein 1984, s. 170).³

For at blive i ”sprog”-sporet kunne en æstetisk-effektiv montage fx se sådan ud:

"De tosprogede elever vil altid have behov for en ekstra gennemgang af en teksts ordforråd. Den tosprogede dimension vil altid følge dem".

(Helle Toft Nielsen, i: Friis Eriksen, M., & Miller, T. (2008). *Evaluering og test i dansk som andetsprog* (1. udgave). Frederikshavn, Dafolo, s. 57)

"Samtalen er et adelsmærke i den danske skole i almindelighed og i dansktimen i særdeleshed".

(Jens Raahauge i: Klöcker, L., & Müller, S. (1999) Globale dimensioner, Idéer og opgaver til interkulturel undervisning (Bd, 2). Kbh.: Mellempøkeligt Samvirke: Ulandsorganisationen ibis, s. 9)

"Det pædagogiske projekt er ikke at omstyrte pigens værdier, men at lære hende at stille spørgsmål og give hende mod og styrke til at turde prøve at forandre ting, som hun gerne vil forandre".

(Nøhr Larsen, M. (2004). De små oprør: tanker og metoder i arbejdet med minoritetspiger. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 204)

"I det øjeblik eleven ikke mere har sproglige vanskeligheder, må han/hun betragtes som værende "afmeldt" som fremmedsproget elev".

(Odde, E. (1974). *Fremmedsprogede elever i danske skoler*. Lærereforeningens Materialeudvalg)

"Sprog er et værktøj, som man må kunne håndtere, når man vil kontakte andre, fremføre sine hensigter, kunne sige fra, påvirke andre, lave sjov, vise respekt, indhente informationer og opfatte humor og ironi. Sproget har mange facetter med et helt repertoire af ord, udtryk, tonefald, tryk og stød, som man kan vælge imellem. Sproget er nødvendigt, for at man kan udnytte sine demokratiske rettigheder, få adgang til arbejdsmarkedet og kunne klare sig i samfundet. Derfor er spørgsmålet om sprogudvikling et spørgsmål om lige vilkår".

(Littmann, C. & Rosander, C. (2004). Sprogmosaik: Ideer til sprogstimulering og sprogiagttagelse. (M. Engel, I. Høirup, & A. Winther, Overs.). Kbh.: Haase, s. 12)

Denne montage illustrerer, hvordan jeg satte klyngen af forekomster af ”sprog” i relation til klyngen af ”samtale”-forekomster.⁴ De nævnte praktiske tekster har ikke nødvendigvis selv refereret til hinanden (og det er heller ikke en forudsætning for at kunne lave en sådan montage). Montagen er derimod udtryk for min ulydige eksperimenteren med mine indledende ordninger af tekstmaterialet, hvor jeg identificerede gentagelser, som jeg senere kunne samle i klynger (MacLure 2013, s. 165). Således bliver arbejdet med at gøre noget velkendt fremmed til en åben analytisk proces, hvor jeg ved hjælp af montagen fremviser, dels hvordan indvandrereleven bliver til som genstand for pædagogisk opmærksomhed og problematisering gennem mange forskellige praktiske tekster, dels hvordan jeg som forsker åbner tekstmaterialet analytisk og relationelt.

Min analytiske åbning af materialet kaster således lys på, hvordan ”sprog” som pædagogisk sandhed om indvandrereleven afføder dels pædagogiske teknologier og interventioner i form af fx samtaler, der har til formål at lade indvandrereleven forstå, at hun kan forandre sit liv. For hvis ikke hun gør det

– og tager det danske sprog til sig – kan hun i værste fald blive misforstået, leve et liv i social isolation uden latter, gå glip af sine civile rettigheder og ikke være i stand til at deltage i det demokratiske samfundsliv eller forsørge sig selv – hvis man altså læser montagens midterste-højre tekststykke omvendt. Hertil eksemplificerer dette montage-udsnit af det samlede væv af praksistekster, hvordan den pædagogiske problematisering af indvandrereleven væver sig ind i en velfærdsstatslig praksis, der vedvarende placerer indvandrereleven på tærsklen til det danske sprog, den frigørende samtale, det moderne liv og det integrerede danske samfund. Dette afstedkommer fortsat pædagogisk opmærksomhed og problematisering (Padovan-Özdemir 2016, s. 246), hvilket en dokumentanalyse som denne kan gøre til genstand for re-problematisering.

Afsluttende bemærkninger

I denne artikel har jeg beskrevet, hvordan montagens æstetiske effektivitet gør det muligt at problematisere det tekstlige vævs naturliggjorte problematiseringer ved analytisk at åbne teksterne gennem deres relationer og mellemrum, som en forstyrrelse – eller jordskæl – indefra

vævet (MacLure 2006, s. 225-226; Padovan-Özdemir 2016, s. 125).

En sådan problematisering af pædagogiske problematiseringer forudsætter, at man dels går systematisk til værks i opbygningen af sit tekstkorpus såvel som i sin kodning af det indsamlede tekstmateriale, dels udfordrer kodningens ordninger og landinger ved at åbne det ordnede materiale op vha. eksperimenterende montager af tekster – relationer – væv. Hermed bliver det med Dorothy Smiths ord muligt ”to reach beyond the locally observable and discoverable into the translocal social relations and organization that permeate and control the local” (Smith 2006, s. 65).

At arbejde med en poststrukturel dokumentanalytik giver således mulighed for at skabe empirisk grundede og analytisk åbnende prismer – eller montager – hvorigennem der kan udøves kritik af pædagogisk praksis, uden at den dermed er evaluerende, men i stedet rekonstruerer flertydighedens skabelse af naturliggjorte problematiseringer i pædagogisk praksis.

REFERENCER

Bacchi, Carol (2012). "Why Study Problematizations? Making Politics Visible". *Open Journal of Political Science*, 02(01), 1-8.

Castel, Robert (2003). *From Manual Workers to Wage Laborers: Transformation of the Social Question*. New Brunswick, N.J: Transaction Publishers.

Duedahl, Poul (2007). "Opstøvningskunst – en introduktion til dokumentarisk metode". I: R. Antoft, M.H. Jacobsen, A. Jørgensen & S. Kristiansen (red.), *Håndværk & horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode* (s. 58-83). Syddansk Universitetsforlag.

Engel, Merete & Søren Hegnby (1997). *Ræven med perlehalen. Dansk for tosprogede på mellemtrin. Læreren bog*. København: Haase.

Foucault, Michel (1991). "Politics and the Study of Discourse". I: G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (red.), *The Foucault effect: studies in governmentality: with two lectures by and an interview with Michel Foucault* (s. 53-72). Chicago: The University of Chicago Press.

Foucault, Michel (2008). *The Birth of Biopolitics. Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. Redigeret af Michel Senellart. Basingstoke [England]; New York: Palgrave Macmillan.

Genette, Gérard (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Goldstein, Jan (1984). "Foucault among the Sociologists: The 'Disciplines' and the History of the Professions". *History and Theory*, 23(2), 170-192.

Johansen, Louise Victoria (2002). "Sympatisk etnografi eller solidarisk kritik?" *Tidsskriftet Antropologi*, (45), 15-28.

Lynggaard, Kennet (2010). "Dokumentanalyse". I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (s. 137-151). København: Hans Reitzels Forlag.

MacLure, Maggie (2006). "A demented form of the familiar: Postmodernism and educational research". *Journal of Philosophy of Education*, 40(2), 223-239.

MacLure, Maggie (2013). "Classification or Wonder? Coding as an Analytic Practice in Qualitative Research". I: R. Coleman & J. Ringrose (red.), *Deleuze and research methodologies, Deleuze connections* (s. 164-183). Edinburgh: Edinburgh University Press.

Madsen, Ulla Ambrosius (2017). "Fra kulturmøde til fragmentet og 'den anden'". *Dansk pædagogisk Tidsskrift*, (3), 50-59.

Padovan-Özdemir, Marta (2016). "The Making of Educationally Manageable Immigrant Schoolchildren in Denmark, 1970-2013: A Critical Prism for Studying the Fabrication of a Danish Welfare Nation State". Ph.d.-afhandling, University of Copenhagen, Copenhagen.

Padovan-Özdemir, Marta (2019). "Fabricating a Welfare Civilization". I: T. Øland, C. Ydesen, M. Padovan-Özdemir & B. Moldenhawer (red.), *Statecrafting on the Fringes: Studies of Welfare Work Addressing the Other* (s. 91-164). København: Museum Tusulanum Press.

Padovan-Özdemir, Marta & Trine Øland (2018). "Flygtninge-ankomster og racialiserede velfærdsdynamikker i Danmark 1978-2016". *Social Kritik* (156), 20-33.

Prior, Lindsay (2003). *Using Documents in Social Research*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications.

Riles, Annelise (2006a). "[Deadlines]". I: A. Riles (red.), *Documents: Artifacts of Modern Knowledge* (s. 71-92). USA: University of Michigan Press.

Riles, Annelise (2006b). "Introduction. In Response". I: A. Riles (red.), *Documents: Artifacts of Modern Knowledge* (s. 1-38). Michigan: University of Michigan Press.

Rosengaard, Sofie (2018). "'Fremtiden starter i børnehaven': postmoderne analyser af velfærdsstatslige investeringer i det lille barns nationale dannelse". Det humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, København.

Sandbjerg Hansen, Christian (2018). "Fantasi om kollektive børne- og ungdomsmiljøer. En montage". *Dansk pædagogisk Tidsskrift*, (3), 15-24.

Scott, John (1990). *A matter of record: documentary sources in social research*. Cambridge, UK : Cambridge, MA, USA: Polity Press; B. Blackwell.

ENDNOTES

Selander, Staffan (1984). "Textum institutionis: Den pædagogiska väven. En studie av texttraduktion utifrån exemplet Freire och dialogpedagogiken i Sverige". Ph.d.-afhandling, Högskola för lärutbildning, Stockholm.

Smith, Dorothy E. (2006). "Incorporating Texts into Ethnographic Practice". I: D.E. Smith (red.), *Institutional Ethnography as Practice* (s. 65-88). UK: Rowman & Littlefield Publishers.

Undervisningsministeriet (2016). *Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog*. Bd. 1053.

Villadsen, Kaspar (2006). "Genealogi som metode – fornuftens tilblivelseshistorier". I: O. Bjerg & K. Villadsen (red.), *Sociologiske metoder* (s. 87-109). Forlaget Samfundslitteratur.

¹ Ishøj Kommune havde noget, der mindede om sådan en fag- og materialesamling, men den blev destrueret og spredt for alle vinde i midten af 2000'erne ved en større omorganisering i kommunen. De tidligere centre for undervisningsmidler havde også lokale fag-specifikke samlinger, men disse samlinger blev ligeledes destrueret som følge af Informationsaftalen fra 2012, som pålægger CFU'erne udelukkende at have materialer til udlån, som kan købes på det frie marked for læringsmidler.

² Antropologen Louise Victoria Johansen (2002) har netop diskuteret, hvordan antropologiske forskere har en tendens til at sympatisere med dem, som de opfatter som de undertrykte/marginaliserede. Johansen har ligeledes undersøgt, hvordan en sådan tendentiell alliance/sympati kan udfordres i en konkret skoleetnografi.

³ Se også Madsen 2017, Rosengaard 2018 og Sandbjerg Hansen 2018 for andre nylige danske anvendelser af montage-grebet i pædagogisk forskning.

⁴ Montagen viser selvfølgelig kun enkelte eksempler af forekomster i hver klynge.